

СЛОВЕНСКИ КУЛТУРНИ КРУГ

Древна је сугестија, и отуда носталгична савремена помисао, о кругу као о симболичном лику лепоте. Смела је, али и нужна, реч о културном простору словенском као о изванредном, дуговеком, лепом знамењу нашег, шароликог света. Сабирање састојака историјског искуства, вредности, језика, уметности, наука, обичајности, митског хоризонта једног народа или неколико народа утемељено је у свести да идеја о култури допушта више од тумачења прошлости – разумевање начина на који човек који мисли о култури делује за културу, утврђујући себе у нови слој времена културе. Зато вечерашње говорење о словенском говору и писму јесте више од дескрипције и евокације – културна акција! Култура је онај „целовит и надређен појам“ што опредељује све своје чиниоце, све своје припаднике, па се о сваком од сегмената словенске културе може говорити и на једном од словенских језика а да овај доноси најважније вредности словенског језика и културе као обухватног система. У неколиким уметничким и научним радовима које ћемо вам вечерас представити отиснуто је постојање културног идентитета и духовног наслеђа једне заједнице, али ово истовремено посредује постојање културног круга, јер културни образац, нарочито овај непосредно одређен језиком и писмом, предвиђа „систем међусобно повезаних вредности“. Вечерашњи избор тема отворен је основним квалитетима језика, потврђеним у најбољем што се језиком и писмом може – у поезији, у музици, у музици језика. А испитивање знакова „свеколике људске природе“ као индикатора културе подразумева да се, у пољу разлике између појмова културе и цивилизације, осветли управо феномен унутарњег оплемењења, у виду унутарњег људског искуства.

Културни круг јесте „простор зрачења једне – матичне културе у прожимању са другим и другачијим културним заједницама из ближег и даљег окружења“ (Пијановић 2012: 16). Простор културног круга најчешће није подударан простору одређене државе, или држава. Али „ако културни круг нужно не подразумева једну државу, подразумева културну заједницу у којој се културни идентитет стиче, ствара и прихвата“ (Пијановић 2012: 405). Управо разликовање распрострања једне националне културе од државног простора усмерава нашу пажњу на „област духа“, у којој култура, а писменост, књижевност и музика особито, премашују границе државе, образују по идентитет српског или ког другог словенског народа важнији, оптималнији од политичког – духовни круг.

Ипак, круг, затворена линија неретко исходује невеселом рефлексijом: Нема у кругу веселе песме. (Слијепчевић 1983: 290) Ако су, поверујмо на час, све словенске песме невеселе, шта то у њима постоји као запрека да мисао-туга није још увек заокружена, непосредна, и, неутешно, сверазарајућа? Из садржинске равни књижевног дела велика српска књижевница Исидора Секулић мисао-тугу унапређује у иманентно својство свега делатног, конструктивног: „Све што је лепо, туга је: мост преко потока, расцветана трешња, чун са веслом.“ (Секулић 1977: 53) Говорити о словенском говору може значити нешто одвећ тешко: како назрети свеукупну тугу као свеукупну лепоту словенског говорења и певања, ако сусрет с поезијом није довршен, јер и вечерас говоримо, певамо, а ниједан мост није сасвим подесан, јер у сваком досадашњем видели смо напуклину?

Можда би требало да несамериву тугу-лепоту послушнујемо и прозиремо – прихвативши могућност да је коначно не догледамо и дочујемо – држећи се при поезији, при мосту, да га можда никада неповратно не пређемо, а ипак осећајући неизговориву другост језика, из које ваљда и вечерас долази воља говора и воља за говор као нечујно

пристајање на знање о нама у којем се никада нећемо потрошити премда га сваког 23. маја призивамо. Изновним премошћавањем говорници и слушаоци отварају линију разумевања, бивајући за тренут и сами мостовима, излазећи за тренут из кругова, излажући се свему, чиме је, следствено осећају Исидоре Секулић, већа туга али и лепота, што је човечније али и поетскије.

Уколико у језику поезије јесте осећање свега, а нема доказа да је друкчије, и музика словенских језика властиту помичност из затвореног круга конвенционалних ритмова и приступачност свему, мора проверити допустом да нигде не постоји целисходно кретање до у њој самој, која није само испунила простор, него се и испунила властитим простором, која феноменом чулног вибрирања постиже „двоструко ширење: ширење титрајућег објекта, ширење средине у којој он титра“ (Пуле 1993: 313). Продужавање чулних доживљаја у светском простору посредством поетских речи – као што их Пуле распознаје у Бодлеровој поезији: „кружити, пливати, лепршати, пловити“ – спреже „објективни и субјективни простор, онај који је *покривен* треперењем ствари, и онај који је *откривен* треперењем мисли“ (Пуле 1993: 309), омогућавајући да субјект – свако Ја, руско, украјинско, белоруско, пољско, чешко, словачко, словеначко, хрватско, бугарско, македонско, српско, дакле словенско Ми, „овладава собом, читавим својим бићем, то јест целокупним својим животом“ (Пуле 1993: 318), у његовој разноврсности и јединству.

Јер чак и кад се крај евокација осујећених љубави у српској поезији помаља Христос, који, „очајан и страшан“, „руке шири“, за непрегледни загрљај – у коме је све, а у коме ипак нема никога, улог је поезије, језика, наших мисли о њима, као мисли о најлепшем у нама, увек једна звезда у оку, као песма према којој марљиво идемо, као живот који стварамо: песма као „срећа сва“? Да та срећа не би била тренутна, варљива, она изискује добар, истанчан слух. Музиком вечерас проверавамо, свако понаособ, и заједно, слух за музику наших језика. Словенски заједнички именитељ лик је оне дубине, времена, трајања, искуства, знања, смисла, у којој се можемо огледати, преиспитати и потврдити присуство властитог бића. Па макар да свако од нас каже по једну реч сваког од словенских језика, учинили смо много за своја бића. Али то смо већ чули, рећи ћете. Но, добро је тако. Неслућена је опасност уколико бисмо пак, усхићени новошћу, изrekli: „Никад, нигде, то, није, пре, чуо.“¹ Један руски емигрант у Лондону, једнако као и да је српски, пољски, или који други словенски, хотећи да остане Рус, Србин, Пољак, то је знао. Позив у наша писма и језике јесте и позив у то, можда спасоносно, знање. У парадоксалном времену, у времену брзине и досаде, одговор на питање „Где сам то сада?“ не мора бити неповољан, већ, како је јуче, као и сваке године у мају, нашим студентима казао Растко Петровић, онај чији је гениј превазилазио једно тело, пустиловно орхабрујућ: Бити млад као стари Словен, „у чуну који језером сивим броди, / и пун јунака чија пада сен / на воду“².

¹ Роман о Лондону Милоша Црњанског.

² „Пустолов у кавезу“, из збирке песама *Откровење*, Растка Петровића.

Литература:

- Пијановић 2012: П. Пијановић, *Српски културни круг: 1900-1918*, Београд : Институт за књижевност и уметност, 2012.
- Пулe 1993: Ж. Пуле, *Метаморфозе круга*, Нови Сад, Сремски Карловци: Издавачка књижарница Зорана Стојановића.
- Секулић 1977: И. Секулић, Ракић песник, *Из домаћих књижевности*, Сабрана дела, књ. 5, Београд: Вук Караџић, 48-60.
- Слијепчевић 1983: П. Слијепчевић, Милан Ракић, *Критички радови Пере Слијепчевића*, Српска књижевна критика, књ. 16, Нови Сад: Матица српска, Београд: Институт за књижевност и уметност, 275-294.